ISSN–2277- 8721

EIIRJ

Electronic International Interdisciplinary Research Journal

Volume–XI, Special Issue– I

Nov – Dec 2022

OPEN ACCESS

Original Research Article

नवीन शैक्षणिक धोरणाचे मूल्यमापन

* प्रियंका प्रल्हाद उंबरे ,

* सहाय्यक प्राध्यापक, आदर्श कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय कुळगाव, बदलापूर

भारत हा जगातील सर्वाधिक तरुण लोकसंख्या असलेला देश आहे. संयुक्त राष्ट्रांच्या लोकसंख्या विभागानुसार, भारतामध्ये १० ते २४ वर्ष वयोगटातील सर्वाधिक लोकसंख्या आहे . तरुण मनांना केवळ त्यांचे जीवन सुधारण्यासाठी नव्हे, तर संपूर्ण देशाचा विकास करण्यासाठी त्यांना चांगले शिक्षण देण्याचे महत्त्व अधोरिखित करतात.

Copyright © 2022 The Author(s): This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium for non-commercial use provided the original author and source are credited.

या देशाला नितांत आवश्यक असलेले बदल घडवून आणण्यासाठी शिक्षण ही गुरुकिल्ली आहे - मग ते सामाजिक विकास, गरिबी निर्मूलन किंवा स्त्री -पुरुष समानता किंवा तांत्रिक क्षेत्रातील विकास आणि आर्थिक साक्षरतेच्या दृष्टेने बदल घडून आणण्यासाठी शिक्षण हे एकमेव क्षेत्र आहे. त्यामुळे केवळ तरुणांच्या जीवनातच नव्हे, तर या देशाच्या भविष्यातही चांगले शिक्षण महत्वाची भूमिका बजावते . हे समजून घेणे अत्यंत आवश्यक आहे . भारत हा एक दारिद्र्यग्रस्त विकसनशील देश असल्याने, तेथील लोकांच्या शैक्षणिक पातळीला चालना देण्यासाठी आणि त्याच वेळी , तरुणांना रोजगाराच्या पुरेशा संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी एक मजबूत यंत्रणा आवश्यक ज्यासाठी त्यांना इतर विकसित देशांमध्ये जावे लागणार नाही हे साध्य करण्यासाठी ,आपल्या देशाच्या शैक्षणिक धोरणाची अत्यंत परिणामकारक भूमिका आहे . देशातील शैक्षणिक धोरण हे तरुण मनांना आकार देते आणि त्यांना या वाढत्या स्पर्धात्मक जगात टिकून राहण्यासाठी कौशल्ये प्रधान करते . आज आपण ज्या बदलत्या आणि तंत्रज्ञानाधारित जगामध्ये राहते त्याच्याशी सुसंगत शिक्षण धोरण नसेल तर ते वैयक्तिक तसेच राष्ट्रीय विकासाला बाधा आणणारा आहे . आज तरुण आणि तेजस्वी विचार असलेले राष्ट्र म्हणून , आम्हाला अशा शिक्षण प्रणालीची आवश्यकता आहे . जी लोकांना अधिक कौशल्यपूर्ण बनवते आणि त्यांना अधिकाधिक महत्वाच्या बनत असलेल्या क्षेत्रांमध्ये प्रशिक्षित करते -कृत्रिम बुद्धिमत्ता , कोडिंग आणि ॲप विकास , पर्यावरण संरक्षण आणि त्याच्याशी संबंधित कायदे ,रोबोटिक्स इ . क्षेत्रांमध्ये कौशल्य वाढवण्यासाठी, आधुनिक गरजा आणि समस्यांची पूर्तता करणारे नवीन , आधुनिक ,अत्याधुनिक शैक्षणिक धोरण आवश्यक आहे . भारतात नव्याने सादर केलेल्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० ज्याला NEP ,२०२० म्हणूनही ओळखले जाते .

भारताचे पहिले शैक्षणिक धोरण:

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण ,१९६८ कोठारी आयोगाच्या शिफारशींवर आधारित होते आणि १४ वर्षापर्यंतच्या सर्व मुलांसाठी शिक्षण अनिवार्य केले होते . हे धोरण पुढे १९८६ मध्ये राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण , १९८६ सह अद्यायावत करण्यात आले जे १९९२ मध्ये

ISSN–2277- 8721

EIIRJ Electronic International Interdisciplinary Research Journal

Volume–XI, Special Issue– I Nov – Dec 2022

OPEN ACCESS Original Research Article

सुधारित करण्यात आले आणि JEET आणि AIEEE सारख्या परीक्षा सुरु केल्या . आता ३४ वर्षानंतर १९८६ च्या धोरणाची जागा नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण ,२०२० ने घेतली ३४ वर्षाच्या प्रदीर्घ कालावधीत भारतीय समाज आणि त्याच्या गरजांमध्ये बरेच बदल झाले आहेत आणि त्यामुळे याची गरज अधोरेखित झाली आहे . नवीन धोरण या शोधलेखाचे उद्दिष्टे या नवीन धोरणाचे समीक्षेने मूल्यमापन करणे हा आहे . तसेच त्याचे फायदे आणि तोटे या दोन्ही गोष्टींचा विचार करणे .

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० ज्याला NEP २०२० म्हणूनही ओळखले जाते . हे भारताचे तिसरे शैक्षणिक धोरण आहे , जे जुलै २०२० मध्ये भारताच्या केंद्रीय मंत्रिमंडळाने ,मंजूर केले होते आणि ते भारताच्या नवीन आणि सुधारित शिक्षण प्रणालीच्या दृष्टिकोनाशी सुसंगत आहे . अधिक व्यापक आहे आणि भारतातील वाढत्या तरुण लोकसंख्येला लक्ष्य करते . डॉ . के . कस्तुरीरंगन याच्या नेतृत्वाखालील समितीच्या शिफारशींवर आधारित आहे . या धोरणाचा उद्देश शाळा आणि महाविद्यालये या दोन्हींमध्ये सुधारणा घडवून आणणे आणि भारताला जागतिक ज्ञान महासत्ता बनवण्याची आशा आहे . प्रणालीमध्ये अनेक बदल आणण्यासोबतच , या धोरणाने मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाचे नाव बदलून शिक्षण मंत्रालय असे केले आहे .

JEET आणि AIEEE सारख्या परीक्षा सुरु केल्या . आता ३४ वर्षानंतर १९८६ च्या धोरणाची जागा नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२० ने घेतली ३४ वर्षाच्या प्रदीर्घ कालावधीत भारतीय समाज आणि त्याच्या गरजांमध्ये बरेच बदल झाले आहेत आणि त्यामुळे याची गरज अधोरेखित झाली आहे . नवीन धोरण. या शोधलेखाचे उद्दिष्टे या नवीन धोरणाचे समीक्षेने मूल्यमापन करणे हा आहे . तसेच त्याचे फायदे आणि तोटे या दोन्ही गोष्टींचा विचार करणे .

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० ज्याला NEP २०२० म्हणूनही ओळखले जाते . हे भारताचे तिसरे शैक्षणिक धोरण आहे , जे जुलै २०२० मध्ये भारताच्या केंद्रीय मंत्रिमंडळाने ,मंजूर केले होते आणि ते भारताच्या नवीन आणि सुधारित शिक्षण प्रणालीच्या दृष्टिकोनाशी सुसंगत आहे . अधिक व्यापक आहे आणि भारतातील वाढत्या तरुण लोकसंख्येला लक्ष्य करते . डॉ . के . कस्तुरीरंगन याच्या नेतृत्वाखालील समितीच्या शिफारशींवर आधारित आहे . या धोरणाचा उद्देश शाळा आणि महाविद्यालये या दोन्हींमध्ये सुधारणा घडवून आणणे आणि भारताला जागतिक ज्ञान महासत्ता बनवण्याची आशा आहे. प्रणालीमध्ये अनेक बदल आणण्यासोबतच , या धोरणाने मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाचे नाव बदलून शिक्षण मंत्रालय असे केले आहे .

नवीन शैक्षणिक धोरणाची ठळक वैशिष्टये:

१ **शालेय शिक्षणाच्या सर्व स्तरांसाठी एक नियम :** NEP १०+२ अभ्यासक्राची रचना ५+३+३+४ संरचेसह बदलणार आहे नवीन प्रणालीमध्ये १२ वर्षाचे शाळेल शिक्षण आणि ३ वर्षाचे प्री -स्कुलिंग / अंगणवाडी प्रस्तावित आहे . ३ ते ६ वर्ष वय हे बालकाच्या मानसिक विकासासाठी महत्वाचे वय म्हणून ओळखले जाते .

२. **आधारभूत साक्षरतेवर मुख्यभर :**

NEP नुसार , MHRD मूलभूत साक्षरता आणि संख्याशास्त्रावर राष्ट्रीय मिशन स्थापन करेल . २०२५ पर्यत , राज्ये सर्व प्राथमिक

शाळांमध्ये इयत्ता ३ पर्यंतच्या विध्यार्थ्यांसाठी मूलभूत साक्षरता आणि संख्यात्मकता प्राप्त करण्यासाठी एक कार्यक्रम विध्यार्थ्यांसाठी मूलभूत साक्षरता आणि संख्यात्मकता प्राप्त करण्यासाठी एक कार्यक्रम तयार आणि अंमलात आणतील. या दिशेने टाकलेले आणखी एक पाऊल म्हणजे राष्ट्रीय पुस्तक प्रोत्सहन धोरण तयार करणे .

३. **शालेय अभ्यासक्रम आणि अध्यापनशास्त्री बदल** : विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास लक्षात घेऊन शालेय अभ्यासक्रम आणि अध्यापनशास्त्रात सुधारणा केली जाईल . नवीन अभ्यासक्रम विद्यार्थ्यांना सुसज्ज करण्याचा समावेश असेल .

4. **प्रादेशिक / स्थानिक भाषेचा प्रचार :**

NEP ५ वी किंवा ८ वी पर्यत शिक्षणाचे माध्यम बनवून प्रादेशिक भाषांना प्रोत्साहन देण्याचा प्रस्ताव ठेवते. शाळेच्या सर्व स्तरांवर संस्कृत हा पर्यायी तृतीय भाषा विषय असेल . संस्कृत व्यतिरिक्त ,इतर भाषा देखील पर्यायी विषय म्हणून उपलब्ध असतील .माध्यमिक स्तरावरील शिक्षणात इतर परदेशी भाषांचाही समावेश असेल .

5. **मुल्यांकंन सुधारणा :**

NEP नियमित आणि रचनात्मक मुल्यांकंन प्रस्तावित करते , जे सममितीय मूल्यांकंनची जागा घेते . नवीन मूल्यांकन प्रणाली अधिक सक्षमतेवर आधारित आहे यामुळे विद्यार्थ्यांचा विकास आणि शिकण्याची कौशल्ये वाढतील . विद्यार्थ्यांचे विशेषणात्मक , टीकात्मक आणि वैचारिक विचार वाढवणे हा मुख्य उद्देश आहे

6. **न्याय आणि सर्वसमावेशक शिक्षण :**

सर्वांमध्ये समानता वाढविण्यावर शिक्षण धोरणाचा भर असेल . SEDG (सामाजिक आणि आर्थिकदृष्ट्या वंचित) गटावर विशेष लक्ष दिले जाईल . SEDG मध्ये लिंग , भौगोलिक , सांस्कृतिक आणि सामाजिक अपंग यांचा समावेश आहे .

7. **शिक्षक भरती प्रक्रियेत बदल :**

शिक्षकांची भरती आता अधिक पारदर्शक प्रक्रियेने केली जाईल आणि पदोन्नती गुणवत्तेवर आधारित असेल . एनसीईआरटी , शिक्षण आणि तज्ञ संस्था आणि एससीईआरटी यांच्याशी चर्चा करून २०२२ पर्यत सर्व स्तरांवर आणि क्षेत्रांमध्ये कॉमन नॅशनल प्रोफेशनल स्टॅडडर्स (NPST) तयार केले जातील .

उच्च शिक्षणात बदल झाले :

१. **GER मध्ये ५० % वाढ :** NEP चे सध्याचे GER (ग्रॉस एनरोलमेंट रेशो)२०३५ पर्यंत २६. % वरून ५० पर्यंत वाढवण्याचे उद्दिष्टय आहे . NEP नुसार उच्च शिक्षणासाठी ३. ५ कोटी नवीन जागा जोडल्या जातील अंदाज आहे .

२. **एकूणच बहुविद्याशाखीय शिक्षण :**

धोरणामध्ये लवचिक अभ्यास योजनांसह सर्वांगीण , बहुविद्याशाखीय आणि व्यापक -आधारित पदवीपूर्व शिक्षणाची तरतूद आहे, विषय निवडण्याचे अधिक पर्याय , यासह व्यावसायिक शिक्षणावर अधिक लक्ष केंद्रित करणे आणि अधिकृत प्रमाणपत्रासह

ISSN–2277- 8721
EIIRJ Electronic International Interdisciplinary Research Journal
Volume–XI, Special Issue– I Nov – Dec 2022
OPEN ACCESS Original Research Article

अभ्यासक्रमात प्रवेश आणि बाहेर पडण्यासाठी अधिक लवचिकता आहे . उंडरग्रॅजुएट्सना आता हे शिक्षण मिळेल . योग्य प्रामाणिकरणासह १-४ वर्षापर्यंतच्या आवश्यकतेनुसार वर्षांची संख्या निवडण्याचा पर्याय . उदाहरणार्थ , १ वर्षांनंतर प्रमाणपत्र , २ वर्षांनंतर प्रगत डिप्लोमा , ३ वर्षांनंतर परवाना आणि ४ वर्षांनंतर संशोधन परवाना .

३. भारतीय उच्च शिक्षण आयोग (HECI) वैद्यकीय आणि कायदेशीर शिक्षण वगळता सर्व उच्च शिक्षणासाठी एकल आणि सर्वसमावेशक समन्वय संस्था म्हणून स्थापित केले जाईल .

४. **संस्थात्मक वास्तुकला :**

विद्यापीठाची व्याख्या केल्याने संधोधन - केंद्रित विद्यापीठापासून ते शिक्षणकेंद्रित विद्यापीठे आणि स्वतंत्र पदवी - अनुदान महाविद्यालये अशा विविध संस्थांची निर्मिती करता येईल . विद्यापीठाचे सदस्यत्व १५ वर्षात टप्प्याटप्प्याने संपुष्टात आणले जावे आणि एक प्रगतीशील यंत्रणा तयार केली जावी .

५. प्रशिक्षण :

NCTE शिक्षक प्रशिक्षणासाठी एक नवीन व्यापक राष्ट्रीय शैक्षणिक आराखडा तयार करेल , न्कफते २०२१, NCERT शी सल्लामसलत करून . नवीन शिक्षण पद्धतीच्या धोरणानुसार २०३० पर्यंत कोणत्याही संस्थेत शिकवण्यासाठी शिक्षकाला किमान ४ वर्षाची बीएड पदवी आवश्यक असेल . कमी दर्जाच्या स्वायत्त शिक्षक प्रशिक्षण संस्थांवर सतत कारवाई केली जाईल

६. मुक्त आणि दूरस्थ शिक्षण :

GER वाढवण्यात खुल्या आणि दूरस्थ शिक्षणाची महत्त्वाची भूमिका असेल ऑनलाइन कोर्सेस आणि डिजिटल रिपॉझिटरीज , संशोधन निधी , विद्यार्थी सेवांमध्ये सुधारणा ,क्रेडिटच्या आधारे MOOCs ची मान्यता इत्यादी सारख्या उपाययोजना केल्या जातील जेणेकरून ते उच्च दर्जाचे वर्ग कार्यक्रम प्रदान करण्याच्या मानकांचे पालन करत आहे .

७. **ऑनलाइन शिक्षण आणि डिजिटल शिक्षण :**

नुकत्याच झालेल्या साथीच्या रोगांच्या पार्श्वभूमीवर ऑनलाइन शिक्षणाच्या प्रचारासाठी NEP मध्ये सर्वसमावेशक शिफारशींची संच प्रदान करण्यात आला आहे जेणेकरून दर्जेदार शिक्षण पद्धती केव्हाही आणि कुठेही उपलब्ध असतील याची खात्री करा .

८. **उच्च शिक्षण आणि शाळांसाठी ई -** शिक्षणाचे भविष्यकालीन उद्दिष्ट पूर्ण होईल याची खात्री करण्यासाठी MHRD केवळ डिजिटल सामग्री आणि पायाभूत सुविधांच्या उभारण्यासाठी लक्ष केंद्रित करणारे एक विशेष युनिट तयार करेल .

९. **व्यावसायिक शिक्षण :**

विविध व्यवसायांसाठी विद्यार्थ्यांचा पाय मजबूत करण्यासाठी सर्व प्रकारचे व्यावसायिक शिक्षण आणि प्रशिक्षण हा उच्च शिक्षण पद्धतीचा मूलभूत भाग असेल . क्षेत्र किंवा प्रदेशानुसार स्थानिक व्यवसायातील विध्यार्थ्यांना वर्षातील १० दिवसांची इंटर्नशिप देखील दिली जाईल . स्वायत्त विद्यार्थ्यांना वर्षातील १० दिवसांची इंटरशिप देखील दिली जाईल . स्वायत्त तांत्रिक विद्यापीठे ,

ISSN–2277- 8721

EIIRJ

Electronic International Interdisciplinary Research Journal

Volume–XI, Special Issue– I

Nov – Dec 2022

OPEN ACCESS

Original Research Article

आरोग्य विज्ञान विद्यापीठे ,विधी आणि कृषी विद्यापीठे इ . बहु -विद्याशाखीय संस्था बनवण्याचे त्यांचे ध्येय आहे .

१0. **आर्थिक शिक्षण :**

NEP चा सध्याचा GDP लवकरात लवकर ६% पर्यत वाढवण्याचे उद्दिष्ट्ये आहे . आणि यासाठी राज्य आणि केंद्र सरकार दोन्ही ऐकत्र काम करतील आणि शैक्षणिक क्षेत्रात सार्वजनिक गुंतवणूक वाढीस प्रोत्साहन देतील.:

नवीन शिक्षण धोरणाचे मूल्यमापन:

तोटे:

१. २०३५ पर्यंत उच्च शिक्षणात ५०%आणि प्राथमिक आणि माध्यमिक शिक्षणात २०३० पर्यंत १००% एकूण नोंदणी प्रमाण (GER) साध्य करण्याचे सरकारचे उद्दिष्ट्ये आहे - जरी हे उद्दिष्ट्ये स्वतःच प्रशंसनीय असले तरी ते चिंतेचे कारण आहे आणि अनेक शंका या संदर्भात कायम आहेत . कारण वर्तमान आकडे उच्च शिक्षणात भारतीय GER २६.%२ आणि माध्यमिक शिक्षणासाठी ७३. ७९%३ दर्शवतात . हे आकडे चिंताजनक आहेत आणि ते किती वास्तववादी आहेत याबद्दल आचार्य व्यक्त करतात. याशिवाय ,हे देखील मान्य करणे महत्वाचे आहे कि अनेक विद्यार्थी लैंगिक असमानता किंवा आर्थिक समस्यांमुळे शाळा सोडवतात बिहारसारख्या काही विशिष्ट राज्यांमध्ये या समस्या अधिक स्पष्ट आहेत . उच्च GER चे हे लक्ष्य या समस्या विचारत घेत नाही .

२. सध्याच्या ६-१४ वयोगटातील ३-१८ वयोगटातील मुलांचा समावेश करण्यासाठी शिक्षणाच्या अधिकाराची व्याप्ती वाढविण्याचे धोरण प्रस्तावित करते - पुन्हा , हे उद्दिष्ट्ये साध्य झाल्यास ते प्रशंसनीय आहे . परंतु येथेही, अधिक विनम्र पार्श्वभूमीतील विद्यार्थ्यांना खाजगी शाळांमध्ये प्रवेश मिळू न शकण्यासारख्या समस्या आपण पाहतो . या शाळांमध्ये अशा मुलांसाठी २५% जागा राखीव असतानाही खाजगी शाळा अनेकदा गरीब कुटूंबातील मुले किंवा अगदी अपंग मुले स्वीकारण्यास टाळाटाळ करतात , खाजगी शाळांना अशा मुलांना स्वीकारण्यासाठी प्रोत्साहन देण्याची सरकारची योजना कशी आहे आणि या शाळांना कोणते प्रोत्सहान देण्याचा विचार आहे , जर असेल तर ते स्पष्ट नाही .

३ NEP हे देखील सांगते की जेथे शक्य असेल तेथे , इयत्ता ५वी पर्यत विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मातृभाषेतून / प्रादेशिक भाषेत शिकवले जाईल - हे पाऊल विविध अभ्यासांमधून काढलेल्या कल्पनेवर आधारित आहे जे दर्शविते की लहान मुले जेव्हा त्यांच्या मातृभाषेत त्यांचा अभ्यास करतात तेव्हा त्यांना गोष्टी चांगल्या प्रकारे समजतात . तथापि , हे पाऊल अधिक समस्या निर्माण करेल कारण एका शाळेत अनेक विद्यार्थी अनेक भिन्न मातृभाषा बोलतात आणि या नवीन धोरणामुळे खालच्या स्तरावरच शिक्ष देण्यात अडचणी निर्माण होतील. याशिवाय , सर्वोच्च न्यायालयाने एका प्रकरणात ४ मध्ये शाळांमध्ये शिक्षणाचे माध्यम म्हणून मातृभाषा लादणे घटनाबाह्य ठरवले आहे आणि कलम १९ (१) अ च्या विरोधात आहे त्यामुळे असे वाटते हे धोरण अशा मुलांकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष

४. शिक्षण क्षेत्रातील सार्वजनिक गुंतवणूक संध्यांच्या ४. ६% वरून GDP च्या ६% पर्यत वाढवण्याचे सरकारचे उद्दिष्ट्ये आहे - जगातील बहुतेक विकसित देश त्याच्या GDP च्या जवळपास ६% शिक्षणावर खर्च करतात . या राष्ट्रांचा समावेश आहे - नॉर्वे (६.५%), न्यूझीलंड (६. ४%), युनायटेड किंगडम (६. २ %), यूएसए (६%) इत्यादी . परंतु जेव्हा भारताचा विचार केला जातो तेव्हा मनात पहिला प्रश्न येतो - की भारत कसा ? विशेषतः कोविड -१९ च्या साथीच्या रोगामुळे आपले देश ज्या मोठ्या आर्थिक संकटाचा सामना करत आहे . त्या दरम्यान शिक्षणात इतकी गुंतवणूक करण्याची योजना आहे का ? हा सगळा पैसा कुठून आणायचा सरकारचा डाव आहे ? केंद सरकार या गुंतवणुकीला निधी देऊ शकले की राज्ये भार उचलतील ? या प्रश्नांची उत्तरे अस्पष्ट आहेत आणि जोपर्यत ती स्पष्ट होत नाहीत तोपर्यंत हा निर्णय कितपत प्रभावी ठरेल हे सांगणे फार लवकर आहे .

५. मजबूत संशोधन संस्कृतीला चालना देण्यासाठी आणि भारतीय विद्यार्थ्यांमध्ये संशोधन क्षमता निर्माण करण्यासाठी NEP राष्ट्रीय संशोधन प्रतिष्ठान (NRP) स्थापन करेल - कोणत्याही क्षेत्रात किंवा करिअरमध्ये संशोधन क्षमता ही पूर्व शर्त आहे . आधुनिक शिक्षण विद्यार्थ्यांच्या संशोधन क्षमतेवर मोठया प्रमाणावर अवलंबून असते ज्यामुळे त्यांचे ज्ञान आणि कौशल्ये वाढते. अश्या प्रकारे सशक्त संशोधन संस्कृतीला चालना देणे ही भारतातील महत्वाची गरज आहे . तथापि , जीडीपीच्या टक्केवारीच्या दृष्टीने भारताचा खर्च गेल्या २० वर्षात ०. ६ ते ०. ७ % इतका स्थिर आहे आणि तो इतर राष्ट्रांच्या तुलनेत खूपच कमी आहे - यूएस , चीन, दक्षिण कोरिया इत्यादी. ६ भारतात प्रति १ दशलक्ष २१६. २ संशोधक आहेत . ब्रुकिंग्स इंडियाने प्रसिद्ध केलेल्या अहवालानुसार चीनमध्ये १२०० आणि अमेरिकेत ४३०० लोकसंख्या आहे . असे आकडे अत्यंत महत्वाकांक्षी उद्दिष्टांकडे निर्देश करतात .

६. केंद्राने १९६८ मध्ये , NEP २०२० मध्ये प्रस्तावित केलेले तीन - भाषिक सूत्र सुरु ठेवण्याचा निर्णय घेतला आहे - २०१९ मध्ये प्रसिद्ध झालेल्या NEP मसुद्यात , बिगरहिंदी भाषिक राज्यांमध्ये हिंदी शिकवणे आणि शिकणे अनिवार्य असेल असे सुचवण्यात आले होते . शाळांमध्ये शिकविल्या जाणाऱ्या तीन भाषांपैकी . मात्र तामिळनाडूसारख्या काही राज्यांच्या विरोधानंतर हे कलम वगळण्यात आले . आता, तीन भाषांची निवड राज्ये आणि विध्यार्थावर सोडले आहे . परंतु या तीनपैकी किमान दोन भाषा मूळ भारतीय असणे आवश्यक आहे . पूर्वीचे कलम काढून टाकल्यानंतरही, बिगरहिंदी भाषिक राज्यांमध्ये त्यांच्यावर हिंदी लादण्याची भीती कायम आहे .

७. वंचित गटांना शिक्षणाच्या प्रवेशाला चालना देण्यासाठी लिंग समावेश निधी आणि विशेषशिक्षण क्षेत्रांच्या स्थापनेवर भर - हे पाऊल फार पूर्वीपासून प्रलंबित होते . भारतात शिक्षणाची उपलब्धता अत्यंत असमान आहे . हे लिंग सर्वसमावेशक नाही आणि आम्ही लिंग आणि आर्थिक स्थितीच्या दृष्टीने शिक्षणाच्या प्रवेशामध्ये बरीच असमानता पाहतो . भारतीय शिक्षण व्यवस्थेतील सर्वात मोठा धक्का असलेल्या या समस्येचे निराकरण करण्याच्या उद्देशाने सरकारचे हे पाऊल आहे . तथापि ,भारतातील सर्वात मोठी समस्या म्हणजे कायदे आणि धोरणांची अमंलबजावणी ही सरकार या धोरणाची अमंलबजावणी किती प्रभावीपणे करू

ISSN–2277- 8721

Electronic International Interdisciplinary Research Journal

Volume–XI, Special Issue– I Nov – Dec 2022

OPEN ACCESS Original Research Article

शकते हे पाहणे बाकी आहे .

फायदे :

१. या नवीन शैक्षणिक धोरण १०+२ संरचनेची जागा नवीन ५+३+३+४ संरचनेसह घेईल - १०+२ संरचनेत १० वर्षांच्या प्राथमिक आणि २ वर्षांच्या माध्यमिक शिक्षण पद्धतीचे पालन केले जाईल . ही प्रणाली आता नवीन ५+३+३+४ संरचनेद्वारे बदलली जाईल ज्यामध्ये ५ वर्षांचा पायाभूत टप्पा , ३ वर्षांचा तयारीचा टप्पा , ३ वर्षांचा मध्यम टप्पा आणि ४ वर्षांचा माध्यमिक शिक्षणाचा समावेश असेल .

2. या संरचनेत विध्यार्थ्यांच्या विषयांच्या निवडीमध्ये अधिक लवचिकता देखील समाविष्ट असेल आणि प्रवाह - विज्ञान ,वाणिज्य आणि लोक / मानवता - यातील फरक नाहीसा केला जाईल . हे एक चांगले पाऊल आहे कारण यामुळे तीन प्रवाह एकमेकांच्या विरोधात जाण्यापासून थांबतील आणि विध्यार्थ्यांना विषयांमध्ये मोठ्या संख्येने निवडी मिळतील .

3. नेत ने शिक्षक भरती धोरणातही बदल केले आहेत आणि शिक्षकांसाठी राष्ट्रीय व्यवसायिक मानके स्थापित केली आहेत - २०३० पर्यंत ,शिक्षकांसाठी आवश्यक असलेली किमान पात्रता चार वर्षांची बी .एड . अभ्यासक्रम . तसेच , शिक्षकांना नियुक्त करण्यासाठी मुलाखती हा एक अविभाज्य पैलू बनले . किमान पात्रता निर्दिष्ट करणे आणि नोकरीसाठी मुलाखती आवश्यक करणे हि शैक्षणिक मानके राखली जातील आणि कोणत्याही प्रकारे तडजोड होणार नाही याची खात्री करण्यासाठी एक उत्तम पाऊल आहे .

४. या नवीन धोरणात NEP राष्ट्रीय उच्च शिक्षण नियामक परिषद (NHERC) राष्ट्रीय मान्यता परिषद (NAC) राष्ट्रीय शैक्षणिक तंत्रज्ञान मंच (NETF) , उच्च शिक्षण निदान परिषद (HEGC) इत्यादी राष्ट्रीय स्तरावरील संस्था स्थापन करेल .

५. विविध व्यवसायांसाठी विद्यार्थ्यांचा पाय मजबूत करण्यासाठी सर्व प्रकारचे व्यावसायिक शिक्षण आणि प्रशिक्षण हा उच्च शिक्षण पद्धतीचा मूलभूत भाग असेल या एक महत्वाचा फायदा या धोरणाचा आहे . तसेच या मध्ये क्षेत्र आणि प्रदेशानुसार स्थानिक व्यवसायातील विध्यार्थ्यांना वर्षातील १० दिवसांची इंटर्नशिप देखील दिली जाईल . अशा प्रकारचे सकारात्मक बदल या धोरणात पहावयास मिळतात .

संदर्भ :

➢ उच्च शिक्षनावरील अखिल भारतीय सर्वेक्षण (AISHE) २०१८-१९

➢ भारताचे आर्थिक सर्वेक्षण २०१७- २०१८

Cite This Article:

प्रियंका प्रल्हाद उम्ब्रे, *(2022)* नवीन शैक्षणिक धोरणाचे मूल्यमापन, ***Electronic International Interdisciplinary Research Journal,*** *Volume No XI (Special Issue-I), 93-99.*